

Krystyna Kowalik

Uwagi o tytułach artykułów naukowych

Jako użytkownicy języka, jako jego badacze oraz autorzy tekstów, bez trudu rozumiemy tytuł tego artykułu, mimo iż wyrazy w nim użyte nie są jednoznaczne.

Artykuł – internacjonalizm (ang. *article, paper*; fr. *article*; niem. *Artikel, Aufsatz*; ros. *статья*) o łacińskim rodowodzie ‘człon’ – we współczesnych słownikach języka polskiego występuje co najmniej w czterech znaczeniach¹: 1. „tekst publicystyczny, literacki lub naukowy zamieszczony w gazecie lub czasopiśmie” [...]; 2. *handl.* „rzecz, która jest przedmiotem handlu; produkt, wyrób, towar” [...]; 3. *praw.* „część ustawy lub umowy stanowiąca zamkniętą całość” [...]; 4. *rel.* „zasada, reguła religijna” (USJP). W niektórych z nich dodaje się także termin językoznawczy: ‘rodzajnik, przedimek, określnik’, i dawne: ‘przepis, instrukcja, ustawa’ (PSWP). W tym szkicu interesuje mnie artykuł w pierwszym z przywołanych znaczeń, jeden z 38 gatunków, jakie dla stylu naukowego ustalił Stanisław Gajda (Gajda 1982).

Podobną sytuację obserwujemy w wypadku leksemu *tytuł*, łac. *titulus* ‘napis’ (ang. *title*; fr. *titre*; niem. *Titel*; ros. *заглавие, мұмын*). Tu również mamy do czynienia z wyrazem wieloznacznym: 1. „nazwa książki, dzieła literackiego, naukowego lub poszczególnych jego rozdziałów, nazwa czasopisma, artykułu, nazwa sztuki teatralnej, filmu, utworu muzycznego, jakiejś imprezy itp., także: napis wyjaśniający treść utworu lub jego części, umieszczany na początku odnośnego tekstu: nagłówek”; 2. „samodzielne dzieło lub jego tom, pozycja wydawnicza”; 3. *oficj.* a. „zdobyta, uzyskana godność, zdobyty, uzyskany stopień naukowy, zawodowy; także: zajmowane stanowisko, pełniona funkcja, pełniony urząd”; b. „dziedziczna lub nadana nazwa rodowa oznaczająca godność dożywotnią lub dziedziczną”, c. „w sporcie: wyróżnienie

¹ W *Słowniku terminów literackich* (1976) artykuł definiowany jest jako „wypowiedź publicystyczna [...] na aktualne w danym momencie tematy polityczne, społeczne, kulturalne itp., w której wywód podporządkowany jest wyraźnie sformułowanym tezom. Cechy gatunkowe a. [artykułu] nie są ściśle sprecyzowane, tak że w ten sposób określa się różnego typu wypowiedzi, w tym także eseje i rozprawy krytyczne lub naukowe” (s.v.); w związku z tym zob. też *Encyklopedia wiedzy o prasie* (EWP 24–25).

zdobyte przez najlepszych zawodników podczas rozgrywek sportowych”; 4. *książk.* „podstawa czegoś; powód, racja, tu także w użyciu *praw.*: tytuł egzekucyjny oraz tytuł własności” (USJP), można też dodać tytuł spadku, tytuł wykonawczy. Mówiąc o tytule, analizuję jego użycie w pierwszym znaczeniu, tj. w funkcji nazwy tekstu, w tym wypadku drukowanego².

Mniej kłopotów sprawia przymiotnik *naukowy* z dwoma znaczeniami: 1. „odnoszący się do nauki – ogółu wiedzy lub poszczególnych dyscyplin badawczych, wchodzący w skład nauki, zgodny z jej zasadami, metodami”; 2. „odnoszący się do kształcenia (się), nauczania, mający na celu kształcenie (się), nauczanie; szkolny” (USJP), choć podstawowa dla niego *nauka* to wyraz polisemiczny, współcześnie o sześciu znaczeniach: 1. „ogół wiedzy ludzkiej ułożonej w system zagadnień, wyrażonej w sądach prawdziwych i przypuszczeniach”; 2. „dyscyplina badawcza odnosząca się do pewnej dziedziny rzeczywistości”; 3. „zespół poglądów stanowiących usystematyzowaną całość i wchodzących w skład określonej dyscypliny badawczej; teoria, doktryna”, 4. „uczenie się, kształcenie się lub uczenie, kształcenie kogoś, lekcje, studia, edukacja”; 5. *książk.* „pouczenie. wskazówka, morał, przestroga”; 6. *rel.* „kazanie kościelne” (USJP).

Dzięki różnorodnym badaniom wiemy już dziś bardzo dużo tak o naukowej odmianie polszczyzny, jak i o zróżnicowaniu gatunkowym tekstów, w których się ona realizuje. Mieliliśmy możliwość poznać charakterystykę tytułów (por. załączona literatura), jakimi opatrywane są dzieła literackie, różnego typu nagłówków występujących w gatunkach prasowych i szerzej – medialnych. Jak dotąd mało było okazji³, żeby się dowiedzieć, jak zatytułować pracę naukową⁴. Odpowiedzi na pytanie, jak mogą być zbudowane tytuły artykułów naukowych, szukałam, analizując materiał wyekscerpowany z „Poloników”.

Nie zaszkodzi przypomnieć, że „Polonica” są rocznikiem wydawanym od roku 1975 przez Instytut Języka Polskiego Polskiej Akademii Nauk w Krakowie. O merytoryczną zawartość tego periodyku dba komitet redakcyjny pod przewodnictwem

² W cytowanym wyżej *Słowniku terminów literackich* tytuł traktowany jest jako „nazwa nadana dziełu przez jego autora, stanowiąca integralną część dzieła i będąca pierwszym wyodrębnionym w nim odcinkiem” (sv.). Por. też EWP 242–244 oraz *Encyklopedia współczesnego bibliotekarstwa polskiego* (EWBP 292–295). *Nota bene* nie ma odrębnych haseł *artykuł* i *tytuł* w *Małym słowniku terminów teorii tekstu* Katarzyny Wyrwas i Katarzyny Sujkowskiej-Sobisz (MSTTT), choć za S. Gajdą *artykuł* jest sytuowany przez autorki tego słownika w „centrum systemu gatunkowego współczesnej polszczyzny naukowej – jej odmiany ściśle naukowej”. Taką informację podano w haśle *Gatunki naukowe* (op. cit., sv.). Podobne rozwiązanie przyjęto w *Słowniku pojęć i tekstów kultury. Terytoria słowa* pod redakcją Ewy Szczęsnej (2002), gdzie *artykuł* objaśniony został w dwóch zbiorczych hasłach: *gatunki i teksty naukowe* oraz *gatunki publicystyczne*. Artykuł naukowy jest tu przedstawiony jako „najpopularniejszy obecnie gatunek wypowiedzi naukowej” (SPTK 94). Tytuł wspomniany jest jako element strony tytułowej książki pod hasłem *wydanie, edycja* (SPTK 331). O stanie badań dotyczących tytułu i jego funkcji zob. także Stoff 1975.

³ Na ten temat zob. U. Zydek-Bednarczuk. *Strategie językowe w tytułach dyskursów naukowych*. [w:] *Śląskie studia lingwistyczne*. red. K. Kleszczowa, J. Sobczykowa, Katowice 2003, s. 217–226; U. Zydek-Bednarczuk. *Wprowadzenie do lingwistycznej analizy tekstu*. Kraków 2005, s. 170–180.

⁴ O tym, że jest to trudna sztuka, miałam sposobność się przekonać w trakcie mojego dwudziestoletniego obcowania z tekstami w redakcji „Języka Polskiego”.

kolejno: Stanisława Urbańczyka (1975–1991), Henryka Wróbla (1994–2000), Ireneusza Bobrowskiego (2002–2005). W 2005 roku ukazał się kolejny tom: XXIV–XXV, poniższe uwagi mają więc przy okazji charakter refleksji jubileuszowych na trzydziestelecie obecności tego czasopisma na rynku wydawniczym.

Analizie poddałam 382 tytuły rozpraw autorstwa językoznawców polskich i zagranicznych. Pomięłam tytuły recenzji oraz tekstów traktujących o działalności IJP PAN i życiu naukowym, czyli różnego typu sprawozdań. O wyłączeniu z naukowego oglądu recenzji zdecydował fakt, że w większości wypadków w funkcji tytułu tego typu tekstów występują notki bibliograficzne recenzowanych publikacji. Do wyjątków należały recenzje opatrzone tytułami przez ich autorów (*Nowe bibliografie językoznawstwa polonistycznego IX*⁵, *Na marginesie słownika słotwórczego XVI*, *Poprzednie rozwiązania leksykograficzne a najnowsza propozycja słownikowa (na marginesie „Praktycznego słownika współczesnej polszczyzny”)* XIX). Wśród tekstów opublikowanych w „Polonikach” dominowały rozprawy pisane po polsku, choć od czasu do czasu pojawiały się też artykuły obcojęzyczne, po angielsku czy niemiecku. Trzeba dodać, że wszystkie teksty polskojęzyczne uzupełnione są streszczeniami, w zdecydowanej większości angielskimi, wyjątkowo w wypadku prac kontrastywnych streszczenie drukowane było w jednym z języków będących przedmiotem opisu. Teksty obcojęzyczne w zasadzie nie były brane pod uwagę, chyba że opatrzone były polskimi streszczeniami. *Nota bene* w spisach treści większości tomów uwzględniane są tytuły artykułów oraz ich streszczeń.

Wstępna analiza materiału pokazuje, że tytuły, jakimi opatrywano rozprawy w „Polonikach”, tworzą tekst o łącznej objętości ponad 2870 słowoform (mierzonych tu liczbą wyrazów ortograficznych, tzn. ograniczonych spacjami). Tytuły różnią się długością – najkrótsze liczyły jeden–dwa wyrazy (*Dobrze VIII*, *Struktury fonotaktyczne IV*, *Dlaczego dzięki VII*, *O wyznaczoności VII*, *O adiektywizacji X*, *Polskie graffiti XVII*). W najdłuższych tytułach wystąpiło nawet ponad dwadzieścia jednostek (*Kto kogo zwał i ilu ich było przy czynionym gwałcie, czyli jak należy czytać jedną rotę kaliską, a jak jej czytać nie należy XXII/XXIII*). Poniższe zestawienie dokumentuje typy skomplikowania wyrazowego tytułów wraz z danymi liczbowymi o częstości ich wystąpienia.

1. *Dobrze* (1);
2. *Struktury fonotaktyczne* (8);
3. *Słotwórcze gniazda odliczebnikowe* (19);
4. *Semiotyczna funkcja alternacji morfonologicznych* (33);
5. *Geneza polskiej naukowej terminologii astronomicznej* (37);
6. *Struktura ilościowa pola leksykalnego nazw kolorów* (42);
7. *Związki składniowe form stopnia wyższego polskich przymiotników; Meta lingwistyka jako krytyka idei i tekstów językoznawczych* (53);
8. *O pewnym rodzaju inwersji w polskiej poezji barokowej* (43);
9. *Asymetria rozkładu długości sylab jako przejaw działania prawa Menzeratha* (34);

⁵ Cyfry rzymskie obok tytułów to numery rocznika, w których zamieszczone zostały odpowiednie artykuły.

10. Fakultatywność i obligatoryjność wyrażen argumentowych w konstrukcjach opisujących akt mowy; Grupy wielowyrzowe w słowotwórstwie współczesnego języka polskiego – szkic modelu integracji (28);
11. Zaimki anaforyczne jako operatory kwantyfikacji wewnątrztekstowej. Eksplicacja funkcji deskryptywnej leksemu ÓW (14);
12. Definicja artefaktów w ogólnych słownikach języka polskiego na tle wybranych koncepcji semantycznych (18);
13. Próba opisu cech składniowych i semantycznych predykatów relacjonujących przekazywanie informacji (*ogłosić, obwieścić, zawiadomić*) (12);
14. O pewnym sposobie opisu czasu i trybu zdania podrzędnego w języku polskim i łacinie (9);
15. O homonimiczności pewnych odmiennych i nieodmiennych form wyrazowych z punktu widzenia składni, słowotwórstwa i fleksji (6);
16. Prawdopodobieństwo subiektywne wyrazów i tzw. słownik umysłowy człowieka (uwagi na marginesie Podstawowego słownika frekwencyjnego języka polskiego) (4);
17. O możliwości redukcji tzw. słów łącznikowych. Przyczynek do studiów nad cechami składniowymi przymiotników polskich w ujęciu generatywno-transformacyjnym (5);
18. Wpływ informacji składniowej na rozpoznawanie kategorii gramatycznych i form fleksyjnych w tekście (na przykładzie analizy składniowej słowoformy rad); Teoria prototypów a nazwy barw w języku polskim i szwedzkim. Obrazy konceptualne nazw barw a ich eksplicacje językowe (6);
19. Sufiks *-ita* w staropolskich nazwach osobowych i heraldycznych typu *Leopoli-ta, Masovita, Grzymalita, Rogalita* oraz w formacjach apelatywnych *najmii(a), wróżbi(a)*; Angielskie zapożyczenia leksykalne w języku polskich emigrantów (włóknarzy i górników) w Wielkiej Brytanii w hrabstwach Yorkshire, Lancashire i Staffordshire (2);
20. Kto kogo zwłókl i ilu ich było przy uczynionym gwałcie, czyli jak należy czytać jedną rotę kaliską, a jak jej czytać nie należy (1).

Z przedstawionych danych wynika, że pod względem stopnia skomplikowania tytuły układają się w dość charakterystyczne grupy, których graficznym obrazem byłaby krzywa o kształcie paraboli. Najliczniej reprezentowane są tytuły składające się z siedmiu wyrazów (53). Drugą grupę tworzą tytuły krótsze lub dłuższe o jeden wyraz od struktury optymalnej (42/43). Tytuły cztero- i pięciowyrzowe są mniej więcej równie częste (34/37) jak dziewięcio- i dziesięciowyrzowe (34/28). Tytuły dwuwyrzowe (8) oraz zbudowane z czternastu do osiemnastu (9/6/4/5/6) wyrazów potwierdzone są kilkoma przykładami. Najprostszy (jednowyrzowy) i najbardziej skomplikowane (dziewiętnasto- i więcejwyrzowe) są wyjątkowe. Średnio na jeden tytuł przypada 7,5 słowa. Tytuły sześćo-, siedmio- i ośmiowyrzowe stanowią 36% o. O stopniu skomplikowania czasem decydują indywidualne predyspozycje autorów, innym razem uzależnione to jest od tematyki. Jak zauważył Walery Pisarek, im bardziej szczegółowy jest temat, tym dokładniejszego wymaga dookreślenia.

Poza liczbą wyrazów tytuły różnią się ich ustrukturalizowaniem. Zazwyczaj mamy do czynienia z jedną jednostką składniową: *Wprowadzenie do analizy syntaktycznej wykrzykników XIII*, *Czynniki determinujące strukturę akcentową wypowiedzi w płaszczyźnie percepcyjnej XIII*, *Ciągłość i przemiany w polskiej leksykografii współczesnej XXI*. Nierzadko występują jednak tytuły o złożonej budowie, na co się składają dwie jednostki semantyczno-syntaktyczne o różnym ustrukturalizowaniu. Tu dają się wydzielić trzy podstawowe typy:

a) ze składnikami rozdzielonymi kropkami: *Pojęcie winy. Próba analizy semantycznej XIII*, *Wybór terminów używanych w fonetyce. Definicje, objaśnienia XIX*, *Z pogranicza odmienności i nieodmienności. Pojęcie niezmorfologizowanej kategorii fleksyjnej i leksemu synkretycznego XX*, *Z zagadnień składni wewnętrznej polskich zwrotów werbo-nominalnych. Dystrybucja i funkcje czasowników posiłkowych XX*, *Opisywanie etykiety językowej. Problemy metodologiczne XVIII*, *Co się dzieje na pierwszym obrazku? O roli implikatur konwersacyjnych i presupozycji w kształceniu sprawności językowej uczniów XVII*:

b) z drugim składnikiem w nawiasach: *Grzybnia zaimkowa (Przyczynek do zagadnień spójności tekstu) X*, *Prawdopodobnie... (Przyczynek do teorii aktu mowy) X*, *O pojmowaniu stylu (uwagi, propozycje) XI*, *Zgadzać się, przystać na co, przychylić się (Uwagi do artykułu W. Grzybowskiego) XII*, *Pozycja przymiotnika w strukturze wyjściowej grupy nominalnej (na przykładzie poezji Jana Kochanowskiego) XVII*, *Wpływy słowiańskie na język i gwary niemieckie (stan badań, potrzeby badawcze) XX*;

c) z drugim składnikiem po pauzie: *Składnia kategorii wzmocnionych – hipoteza Hornsteina i Lightfoota a teksty Radforda X*, *O aprobować i zgadzać się – inaczej X*, *Grupy wielowyrzawowe w słowotwórstwie współczesnego języka polskiego – szkic modelu integracji XI*, *Słowotwórstwo rzeczowników obcych – synchroniczne znamiona obcości derywatów sufiksalnych XIII*, *Lingwistyka korpusowa – perspektywy i zagrożenia XXV*.

Innymi elementami wyróżnionymi w tytule formalnie (kursywą, tu: antykwą) są leksemy i ich formy, w tym terminy językoznawcze, które są przedmiotem naukowej refleksji (inaczej niż metatekstowe części tytułów podane antykwą): *Składnikowa analiza semantyczna podstawowych leksykalnych jednostek deontycznych* musieć, móc, powinien XI, *Wyrazy częste w polszczyźnie mówionej*: no, tam XI, *Syntaktyczna charakterystyka wielofunkcyjnego jak XII*, *Status gramatyczny słowa* temu XII, *Miłość w interpretacji pragmatycznej XX*, *Pojęcie predykcji składniowej w gramatyce generatywnej XX*, *Frekwencja przytoczeń przy verba dicendi XXV*. Wyjątkowo ta klasa jednostek (symbole i leksemy) zapisywana jest wersalikami: *Akomodacje w zdaniach utworzonych z zastosowaniem transformacji wycierającej zawierających w NP o funkcji podmiotowej liczebnik typu PIĘĆ XX*, *Propozycja syntaktycznego opisu czasowników polskich na przykładzie synonimów WYBAŁUSZAĆ / WYTRZESZCZAĆ XXI*.

Widoczne są także w analizowanych tytułach powtórzenia określonych schematów składniowych, np.:

- Z operatorem porównawczym *jako*: *Przyimek jako wykładnik relacji semantycznych między wyrażeniami predykatywnymi* II, *Hasło jako przedmiot analizy* IV, *Partykuła to jako operator struktury tematyczno-rematycznej*, *Asymetria rozkładu długości sylab jako przejaw działania prawa Menzerutha* XVII, *Metalingwistyka jako krytyka idei i tekstów językoznawczych* XXII–XXIII;
- Ze spójnikiem łączącym *i*: *O trudnych problemach fleksyjnych i ich klasyfikacji*, *Przestrzeń statyczna i jej leksykalne eksponenty*, *Lingwistyka komputerowa – perspektywy i zagrożenia*, *Ciągłość i przemiany w polskiej leksykografii współczesnej*;
- Ze spójnikiem przeciwstawnym *a*: *Morfemy słowotwórcze a afatyczne zaburzenia dźwięku (na materiale języka polskiego)* II, *Odchylenie a kreatywność w języku potocznym* III, *Kauzacja a modalność* V, *Diachronia a teraźniejszość* V, *Czasowniki ruchu a kategoria aspektu w języku polskim* VI, *Strukturalistyczna a strukturalna klasyfikacja nazwisk* IX, *Etykiety kategoryzacyjne a rzeczywiste własności wyrażeń*, *Przestępstwo a zbrodnia. Próba semantycznego opisu* itp.

Zjawiskiem charakterystycznym jest nasycenie tytułów terminologią (Starzec 1984: 11–15; Gajda 1990a; Ozdżyński, Surowaniec 2000: 21–31), zarówno ogólnonaukową, jak i lingwistyczną: *adaptacja, akomodacja, analiza, aspekt, czynnik, dyskurs, frekwencja, funkcja, kategoria, koncepcja, korpus, metodologia, model, opozycja, paradygmat, problem, program, prototyp, relacja, schemat, struktura, styl, termin, transformacja, typ; derywacja, diateza, dyftong, fonetyka, fonotaktyka, fleksja, frazeologia, leksem, leksykografia, metalingwistyka, morfem, morfotaktyka, onomastyka, predykat, prefiks, supinum, sylaba, akt illokucyjny, akt mowy, alternacje morfonologiczne, grupa nominalna, implikatury konwersacyjne, lingwistyka korpusowa, pole leksykalne, wyrażenie argumentowe* itp.

Przytoczone przykłady potwierdzają także wcześniejsze obserwacje o licznych w odmianie naukowej elementach obcojęzycznych. Wymienioną wyżej egzemplifikację terminów można uzupełnić przykładami tytułów typu: *Lingwistyka komputerowa: próba definicji* I, *Afatyczna dezintegracja afrykat* II, *Struktury fonotaktyczne* II, *Semiotyczna funkcja alternacji morfonologicznych* VI, *Klasyfikacja funkcji pragmatycznych* IX, *Preliminaria gramatyki operacyjnej* XIII, *O motywacji w onomastyce* XVI, *Tekst w kontekście (problemy metodologiczne)* XVI, *Subkategoryzacja analizmów werbo-nominalnych w modelu gramatyki generatywno-transformacyjnej* XIX, *Linearność a hipertekstowe struktury w Internecie* XXV, gdzie elementami rodzimymi są morfemy słowotwórcze lub wyrazy funkcyjne – przyimki oraz spójniki. Oczywiście przytoczone tytuły to przykłady ekstremalne, bo zwykle mamy do czynienia z przemieszczeniem elementów obcych i rodzimych (*Pojęcie winy. Próba analizy semantycznej* XIII, *Słowotwórstwo rzeczowników obcych – synchroniczne znamiona obcości derywatów sufiksalnych* XIII), choć nie brak sytuacji, gdzie wykorzystuje się tylko słownictwo polskie (*Znaczenie rzeczownika wróg w języku polskim* XIII). Aczkolwiek nasycenie terminologią i słownictwem obcego pochodzenia znajduje uzasadnienie w fakcie, że adresatami tych tekstów są specjaliści, to jednak nie można nie zauważyć, iż prowadzi to do znacznej hermetyzacji tej odmiany języka.

Uderzające jest nasycenie tytułów rzeczownikami abstrakcyjnymi, tu zwłaszcza derywatami z sufiksami *-ość, -anie, -enie, -acja*: *eksplicytność, fakultatywność, homonimiczność, intensywność, kreatywność, krotkość, linearność, łączliwość, modalność, pośredniość, obligatoryjność, rozpoznawalność, rozróżnialność, spójność, teraźniejszość, udatność, wariantywność, właściwość, wyznaczoność, zależność; badania, funkcjonowanie, nawiązanie, rozważania, subkategoryzowanie, zaburzenia, zniekształcenia; adaptacja, adiektywizacja, aktualizacja, eksplikacja, integracja, interpretacja, klasyfikacja, kodyfikacja, kwantyfikacja, segmentacja, subkategoryzacja.*

Uwagę zwraca także obecność imiesłowów: *polszczyzna pisana, wbudowany argument, grupa imienna wiązana, wiązane wyrażenia argumentowe, wybrane koncepcje semantyczne, wybrane jednostki leksykalne, wybrane problemy; polszczyzna mówiona, determinatory krotkości ograniczonej, przyswojone wyrazy, uogólniona gramatyka struktur frazowych, zdania utworzone z zastosowaniem transformacji, terminy używane w fonetyce, predykaty wyrażone przymiotnikiem, kategorie wzmocnione, wypowiedzi zakończone i nie zakończone (2x), zdania zespolone spójnikiem, zdania podrzędnie złożone; hipoteza zatartego śladu, deski oberżnięte.* Występowanie w tekstach naukowych imiesłowów biernych Maria Zarębina tłumaczy „używaniem w języku nauki konstrukcji biernych, na ogół nie lubianych przez polskich użytkowników języka, zwłaszcza w wypowiedzi mówionej” (Zarębina 1983: 62). Pod względem użycia konstrukcji biernych teksty naukowe bliższe są – według Beaty Chachulskiej i Rafała L. Górskiego – tekstom prasowym. Ich zdaniem „Przyczyn tej bliskości należy upatrywać chyba w tym, że zarówno teksty prasowe, jak i naukowe należą do tekstów informacyjnych” (Chachulska, Górski 2002: 259). W analizowanych tytułach wystąpiły również imiesłowy przymiotnikowe czynne, informujące o aktualnych cechach opisywanych faktów językowych: *sufiksy imperfektywizujące, istniejący stan, konstrukcje opisujące, frazy oznajmujące, wyrazy wychodzące z użycia, czasowniki występujące w zdaniach, fraza zawierająca słowo.*

Dążnością do precyzji można tłumaczyć występowanie charakterystycznych przymiotników złożonych: *analizy werbo-nominalne, charakterystyka statystyczno-stylistyczna, czasowniki zeroargumentowe, formalnopowierzchniowe realizacje, gramatyka generatywno-transformacyjna, jednostki wielosegmentowe, konstrukcje wielowypowiedzeniowe, pole leksykalno-znaczeniowe, schematyczno-wyobrażeniowy prefiks, semantyczno-składniowe właściwości, semantyczno-syntaktyczna analiza, struktura tematyczno-rematyczna, teksty popularno-naukowe, wyrażenia osobowo-referencjalne, znakowanie morfosyntaktyczne.*

Rzadko w analizowanych tytułach pojawiały się nazwy własne. Przede wszystkim były to tytuły zabytków językowych (*Biblia Leopolda, Rozmyślanie przemyskie, Hymn o miłości*), prac naukowych (*Encyklopedia cyrylometodejska, Etymologiczny słownik języka starosłowiańskiego, Słownik staropolski*), tekstów literackich: *Anielka, Emigranci, Lalka, Pamiętniki, Placówka, Wojna chocimska*), czasopism – źródła badanych gatunków tekstów („National Geographic”, „Voyage”). Warto zwrócić uwagę na brak jednolitości w sposobie przywołań tych pozycji – przytaczane są one w trojaki sposób: bądź w cudzysłowie, bądź kursywą, ewentualnie bez żadnych wyróżników

poza ortograficznym sygnałem w postaci wielkiej litery na początku (*Pole leksykalno-znaczeniowe OBCY na podstawie powieści Edwarda Redlińskiego* Konopielka. *Analiza etnolingwistyczna* XIV; *Słownictwo i typy formacji słowotwórczych w języku Pamiętników J.Ch. Paska – dane statystyczne* II). Obecne są też pojedyncze toponimy (*Europa, Polska, Kanada, Stany Zjednoczone, Wielka Brytania*, hrabstwa *Yorkshire, Lancashire i Staffordshire*), hydronimy (*Odra, Wisła*), które wystąpiły w kontekście zjawisk z zakresu geografii lingwistycznej, nazwy instytucji (urbonim: IPI PAN) oraz antroponimy polskie i obce (*W. Doroszewski, W. Grzybowski, Z. Klemensiewicz, Jan Kochanowski, Bogusław Kreja, B. Prus, Edward Redliński. T.V. Bułygina, A.D. Śmielev, T.V. Vinogradov*). Te ostatnie to nazwiska autorów prac naukowych, tekstów literackich oraz pewnych praw, twierdzeń, testów naukowych (twierdzenie *Göddla*, prawo językowe *Behaghela*, prawo *Kryłowa*, prawo *Menzera*, hipoteza *Hornsteina i Lightfoota*, testy *Radforda*). Wyjątkowo wystąpił etnonim *Polonia* (*Adaptacja morfologiczna zapożyczeń angielskich: język Polonii a polszczyzna ogólna* XII).

Fakt, że język naukowy odzwierciedla formalność kontaktów między nadawcą i odbiorcą, uwidacznia się w braku zwrotów honoryfikacyjnych. Jedynym wyjątkiem jest tu tytuł *Z terminologicznych propozycji* Profesora Bogusława Krei (*słowotwórstwo*) XXV, gdzie emocjonalne, grzecznościowe nacechowanie przejawia się użyciem przed nazwiskiem tytułu naukowego pisanego wielką literą.

Rzadkim zjawiskiem jest postępowanie się w analizowanych tytułach symbolami, motywowanymi tematyką artykułów. Charakterystyczne są one dla tekstów z zakresu gramatyki transformacyjno-generatywnej i analiz semantyczno-składniowych o nacyleniu logicznym (*Czy w gramatyce transformacyjno-generatywnej potrzebna jest reguła S > VP? (Kwestia tzw. czasowników zeroargumentowych)* XVI, *Opis semantyczny analitycznych konstrukcji werbo-nominalnych (na przykładzie AWN oznaczających wybrane uczucia pozytywne)* XXI, *Interpretacja zdań typu: p, o ile q; o ile p, o tyle q; p o tyle, o ile q; p o tyle, że q* III).

Daje się zauważyć także motywowana polonistyczną tematyką niska obecność nazw języków obcych. W pojedynczych tytułach artykułów o tematyce konfrontatywnej pojawiają się takie określenia jak *łacina* (*łaciński*), *angielski*, *francuski*, *rosyjski*, *szwedzki*, *języki indoeuropejskie*, *tło słowiańskie*.

Nie zaskakuje wysoka frekwencja słów funkcyjnych – przymków i spójników, bo to stała właściwość tej klasy jednostek: *w, na, o; na przykładzie; i, a* (SFPW 802). Podobnie ze względu na tematykę częściej niż inne leksemy pojawiają się rzeczowniki: *analiza, interpretacja, jednostka, nazwa, struktura, system, tekst, typ*, wśród których najczęstszy jest *język*; spośród terminów określających części mowy największą frekwencję ma *czasownik* i *przymiotnik*; jako przydawki najliczniej potwierdzone są przymiotniki *polski* oraz *językowy, leksykalny, semantyczny, składniowy*.

Analiza tytułów zawartych w „Polonikach” pokazuje silną tendencję do oryginalności i niepowtarzalności sformułowań. Jednakże i tu w blisko pięćdziesięciu wypadkach (13%) wykorzystane są pewne schematy, najczęstszy z nich to: *O + (przymiotnik) rzeczownik w miejscowniku (przymiotnik)... (O budowie..., O czasowniku..., O definiowaniu..., O etymologii..., O homonimiczności..., O motywacji..., O odmia-*

*nach polszczyzny...; O generycznym użyciu..., O leksykalnym wpływie..., O niektórych cechach..., O polskich czasownikach..., O trudnych problemach..., O pewnym sposobie...; O strukturze semantycznej..., O związkach składniowych...; O odmianach polszczyzny..., O pojęciu wskaźnika..., O sposobie generowania... itp.). Zaledwie kilkanaście przykładów jest na zastosowanie schematu Z + (przymiotnik) rzeczownik w dopełniaczu (rzeczownik w dopełniaczu) (Z badań..., Z dystrybucji..., Z dziejów kształtowania się..., Z morfotaktyki..., Z pogranicza odmienności..., Z problemów stylizacji..., Z zagadnień struktury...; Z dystrybucji określników temporalnych..., Z terminologicznych propozycji..., Z polskiej terminologii gwarowej...). Wyjątkowo pojawiają się częste w tekstach dyskusyjnych nawiązania typu: *W sprawie...*, *Do teorii...**

Jeśli chodzi o charakterystykę składniową, to obserwuje się tu dominację wypowiedzi charakterystycznych dla tytułów jako typu tekstów, to znaczy równoważników zdań, w zdecydowanej większości konstrukcji oznajmujących, wyjątkowo pytających: *Czy wyrazy typu attaché, blond, porno traktować jako odmienne?* VI, *Czy wyróżniać homonimiczne sufiksalne formanty przymiotnikowe?* XXI, *Język specjalistyczny czy specjalistyczna odmiana języka?* XXV, *Dlaczego dzięki* VII, *Konstrukcje zdaniowe to niemal wyłącznie zdania pytające, przeważnie z partykułą czy?* *Czy człon konstytutywny zawsze reprezentuje grupę na zewnątrz?* XII, *Czy wyróżniać homonimiczne sufiksalne formanty przymiotnikowe?* XXI, *Czy rzeczywiście ktokolwiek znaczy każdy?* XXI, *Czy Leonard Niezabitowski był autorem przekładu Biblii Leopoldy?* XXII–XXIII, *Czy istnieje zaimek przymiotny swój i czy ma on mianownik* XV, *Czy w V w. dorzecze Odry i Wisły było bezludne?* XXV. Rzadziej wystąpiły inne sygnały interogatywności, por. *Ile grammemów ma słowiański aspekt?* XIX, *Dlaczego potrzebne jest wydanie suplementu do „Słownika staropolskiego”* XXII–XXIII, *Po co uczymy Polaków polskiego?* VI, *Derywacja sufiksalna, paradygmaticzna czy ujemna?* XV.

Jak wiemy z doświadczenia, artykuły należą do krótszych form wypowiedzi, tak więc nie wszystkie podejmowane przez autorów zagadnienia dają się tu wyczerpać. Aby uprzedzić ewentualne zarzuty adwersarzy, autorzy niejednokrotnie sygnalizują ten fakt w tekście *expressis verbis*, tłumacząc się ograniczonością miejsca dla pewnych tematów. Znajduje to odzwierciedlenie także w tytułach. Za sygnały ostrożności można uznać sformułowania typu: *wybrane zagadnienia, na przykładach, na wybranych przykładach, na wybranym materiale, wybór terminów, przykładowe transformacje, wprowadzenie w problemy, przyczynek do teorii, do zagadnień, próba semantycznego opisu, próba półautomatycznego rozpoznawania rodzaju gramatycznego, zarys analizy semantycznej, zarys klasyfikacji, szkic modelu integracji*. Jako sygnały ostrożności odczytują też wspomniane wyżej tytuły o formule: *Z zagadnień, Z problemów* oraz *O wyrażeniu, O znaczeniu* itp.

Wydaje się, że już przytoczone obserwacje, wybrane tu w celu scharakteryzowania tytułów artykułu naukowego, choć dalekie od kompletności, mogą się stać podstawą pewnych wniosków dotyczących statusu tytułu w tym gatunku tekstów oraz jego funkcji.

Tytuł jest przede wszystkim elementem tekstu dłuższego, wyróżnionym w nim typograficznie. Pozycja bezpośrednio po nazwisku autora, predestynując tytuł do pełnienia funkcji delimitacyjnej (Dobrzyńska 1974), dowodzi przede wszystkim jego ważności (*Lokalizacja tytułu ma znaczenie strategiczne*, Żydek-Bednarczuk 2003: 218; 2005: 170–186), a równocześnie pogranicznego charakteru *między światem a utworem*; Danuta Danek (1972: 157, 163) mówi nawet o swoistym miejscu tytułowym. Tytuł jest swoistą nazwą własną (Pisarek 1966, Gajda 1987), nazwą artykułu, a więc pewnego wytworu, czyli należy do klasy chrematonimów, ideonimów⁶ (Skowronek 2000: 272; Skowronek, Skowronek 2003: 610–613). Pisze się, że łącznie z nazwiskiem autora identyfikuje tekst, odróżnia go od innych. Andrzej Stoff (1975: 7) określa tę funkcję jako formalną, techniczną, praktyczną, reprezentacyjną. Wobec rozwoju techniki komputerowej, a wraz z nią programów wyszukiwawczych, można zaryzykować tezę, że tytuł identyfikuje tekst nawet bez powiązania z autorem. Jak zauważa cytowana wyżej D. Danek, tytuł jako część utworu (tekstu) jest wypowiedzią o tymże utworze. Do tytułu – także artykułu naukowego – możemy za Henrykiem Markiewiczem (2003) odnieść pojęcie deskrypcji tematycznej – tytuł opisuje tekst, którego dotyczy, w stosunku do którego pełni funkcję informacyjną (Stoff 1975: 7–107). Podobne sformułowanie dotyczące funkcji tytułów dzieł naukowych odnajdujemy w *Encyklopedii języka polskiego* (EJP 367)⁸. Także Anna Starzec (1999: 202) przypisuje tytułowi *rolę swoistego anonsu tekstu*, w różnym stopniu związanego z jego tematyką. Jest on najkrótszym streszczeniem artykułu. Tę jego funkcję w wypadku tekstów drukowanych w „Polonikach” wzmacnia fakt, że zasadniczego tekstu nie poprzedza argumentum, oraz to, że nie wprowadzono tu jeszcze słów kluczowych. Streszczenia obcojęzyczne towarzyszące artykułom zamieszczane są po tekstach zasadniczych, mają innego adresata.

Tytuł pełni też funkcję reprezentacyjną (wydaje się, że zbieżną z substytucyjną w terminologii H. Markiewicza). Reprezentuje on artykuł w spisach treści, w wykazach i przeglądach bibliograficznych, zarówno jako drukach samodzielnych, jak i składnikach tekstów innych, często w rejestrach katalogowych, jak i w różnego typu odsyłaczach (przypisach, notkach).

Ze względu na nikły procent w „Polonikach” tytułów o metaforycznym charakterze (*Słowotwórstwo – z porządku w chaos i z powrotem, Na tropach nowych zapożyczeń – image, Grzybnia zaimkowa...*) można przyjąć, że tytuły artykułów naukowych opublikowanych w tym periodyku w minimalnym stopniu pełnią funkcję artystyczną (poetycką). Jednakże nie można im odmówić funkcji impresywnej wynikającej z faktu, że „tytuł uczestniczy w komunikacji między nadawcą i odbiorcą” (Chładzyń-

⁶ „Cz. Kosyl jest zdania [...]. że obiekty kultury duchowej, jak tytuły dzieł literackich, nazwy organizacji, stowarzyszeń i partii politycznych, winno się nazywać ideonimami, nie chrematonimami: te bowiem winny zdaniem Kosyla oznaczać materialne wytwory kultury, jak nazwy okrętów, broni, dzwonów *etc.* Dziś jednak coraz częściej kwestionuje się podział na kulturę materialną i duchową, bo wytwory materialne są też dziełem ducha człowieka (a nie tylko rąk)” (Breza 1993: 377, 1998: 348).

⁷ A. Stoff (1975: 10–14) wyodrębnia ponadto funkcję kompozycyjną i funkcję ideową tytułu.

⁸ *Sv. Tytuły utworów literackich* (hasło w opracowaniu S. Urbańczyka).

ska 2000: 264), informuje o desygnacie, przekazuje pewne sugestie o treści (Pisarek 1966: 78–79; Pietruszewska-Kobiela 1993: 352). Według Anny Duszak (1998: 129) tytuł jako zapowiedź tekstu aktualizuje go, „bo zakotwicza go w szerszym kontekście komunikacyjnym [...], pełni rolę prognostyka znaczeń globalnych w tekście, a tym samym sygnalizuje potencjał makrostruktury tekstu”, wspomaga procesy interpretacji dyskursu. Podobnie, zdaniem H. Markiewicza, bycie nazwą i przyciąganie uwagi czytelnika to naczelne zadania tytułu, który – będąc wypowiedzią odautorską – „kieruje uwagę czytelnika na te czy inne składniki utworu, interpretuje go, wywołuje określone nastawienia i oczekiwania czytelnika, a tym samym steruje odbiorem tekstu” (Markiewicz 2003: 21). Ten typ funkcji tytułów zyskał też miano funkcji pragmatycznej (Żydek-Bednarczuk 2005: 170). Nie można jednak nie przyznać racji A. Stoffowi, że „Dopiero spłot funkcji charakteryzuje wzajemny stosunek tytułu i dzieła” (1975: 14).

Poczynione obserwacje dotyczące schematu i funkcji tytułu artykułów drukowanych w „Polonikach” wskazują na cechy, które mogą charakteryzować tytuły tekstów naukowych z innych dyscyplin językoznawczych czy humanistycznych. Szczegółowe wypełnienie schematów uwypukla specyficzny charakter „Poloników” – rocznika, w którym z założenia⁹ dominują teksty o tematyce z zakresu synchronicznego opisu polszczyzny. Ale nawet tu ujawniają się także predyspozycje autorów, wszak styl to człowiek. Trawestując sformułowanie W. Pisarka (1967), można powiedzieć, że poznać autora po tytułach (jego tekstów).

Objaśnienia skrótów

- EJP – *Encyklopedia języka polskiego*, red. S. Urbańczyk, Wrocław 1991.
 EWBP – *Encyklopedia współczesnego bibliotekarstwa polskiego*, red. K. Głombiowski, B. Świdorski, H. Więckowska, Wrocław 1976.
 EWP – *Encyklopedia wiedzy o prasie*, red. J. Maślanka, Wrocław 1976.
 MSTTT – K. Wyrwas, J. Sujkowska-Sobisz, *Mały słownik terminów teorii tekstu*, Warszawa 2005.
 PSWP – *Praktyczny słownik współczesnej polszczyzny*, t. II, t. XLIII, red. H. Zgólkowa, Poznań 1995, 2003.
 SFPW – *Słownik frkwencyjny polszczyzny współczesnej*, I. Kurcz, A. Lewicki, J. Sambor, K. Szafran, J. Woronczak, Kraków 1990.
 SPTK – *Słownik pojęć i tekstów kultury*, red. E. Szczesna, Warszawa 2002.
 USJP – *Uniwersalny słownik języka polskiego*, red. S. Dubisz, Warszawa 2003.

⁹ Por. *Encyklopedia języka polskiego*, red. S. Urbańczyk, Wrocław 1991, sv. „Polonica” (rocznik poświęcony studiom nad współczesnym językiem polskim).

Bibliografia

A. Słowniki i encyklopedie

- Inny słownik języka polskiego*, red. M. Bańko, Warszawa 2000.
Słownik języka polskiego, red. W. Doroszewski, Warszawa 1958–1969.
Słownik terminów literackich, red. J. Sławiński, Warszawa 1998.
Słownik współczesnego języka polskiego, red. B. Dunaj, Warszawa 1998.

B. Opracowania

- Bąba S., 1980, *Frazeologia biblijna i modlitewna w tytułach utworów literackich*, „Język Polski”, t. LI, s. 358–364.
- Benenowska I., 2003, *O nagłówkach prasy lokalnej*, [w:] *Polszczyzna bydgoszczan. Historia i współczesność*, red. M. Świącicka, Bydgoszcz, s. 239–248.
- Breza E., 1993, *Pojęcie heurtonimii i jej przedmiot badawczy*, [w:] *Onomastyka literacka*, red. M. Biolik, Olsztyn, s. 371–377.
- Breza E., 1998, *Nazwy obiektów i instytucji związanych z nowoczesną cywilizacją (Chrematonymy)*, [w:] *Polskie nazwy własne. Encyklopedia*, red. E. Rzetelska-Feleszko, Warszawa – Kraków, s. 343–361.
- Chachulska B., Górski R.L., 2002, *Frekwencja form wyrażających kategorie bierności*, „Język Polski”, t. LXXII, s. 252–259.
- Chładzyńska J., 2001, *Analiza tytułów czasopism polskich*, „Onomastica”, t. XLV, s. 231–267.
- Danek D., 1972, *O tytule utworu literackiego*, „Pamiętnik Literacki”, R. LXIII, s. 143–174.
- Danek D., 1980, *Dzieło literackie jako książka. O tytułach i spisach rzeczy w powieści*, Warszawa.
- Dobrzyńska T., 1974, *Delimitacja tekstu literackiego*, Wrocław.
- Domaciuk I., Siwiec A., 2004, *O tytułach tekstów w wybranych czasopismach dla młodzieży*, „Poznańskie Spotkania Językoznawcze”, t. XIII, s. 27–34.
- Duszek A., 1998, *Tekst, dyskurs, komunikacja międzykulturowa*, Warszawa.
- Furdal A., 1973, *Klasyfikacja odmian współczesnego języka polskiego*, Wrocław.
- Gajda S., 1974, *Z problematyki badań terminologicznych*, Zeszyty Naukowe Wyższej Szkoły Pedagogicznej w Opolu, Językoznawstwo, t. V, s. 54–59.
- Gajda S., 1978, *Funkcjonowanie leksyki we współczesnym polskim tekście naukowym*, [w:] *Z zagadnień słownictwa współczesnego języka polskiego*, Wrocław, s. 97–105.
- Gajda S., 1982, *Podstawy badań stylistycznych nad językiem naukowym*, Warszawa – Wrocław.
- Gajda S., 1987, *Społeczne determinacje nazw własnych tekstów (tytułów)*, „Socjolingwistyka”, t. VI, s. 79–89.
- Gajda S., 1990a, *Wprowadzenie do teorii terminu*, Opole.
- Gajda S., 1990b, *Współczesna polszczyzna naukowa. Język czy żargon?*, Opole.
- Gajda S., 1993, *Styl naukowy*, [w:] *Encyklopedia kultury polskiej XX wieku*, t. 2: *Współczesny język polski*, red. J. Bartmiński, Wrocław, s. 173–189.
- Gajda S., 1999, *Współczesny polski dyskurs naukowy*, [w:] *Dyskurs naukowy – tradycja i zmiana*, red. S. Gajda, Opole, s. 9–17.
- Hausenblas K., 1962, *Terminologia a kompozycja tekstu naukowego*, „Poradnik Językowy”, z. 9–10, s. 400–408.

- Kęsikowa U., 1993, *O tytułach utworów literackich M. Rodziewiczówny*. [w:] *Onomastyka literacka*, red. M. Biolik, Olsztyn, s. 347–350.
- Kosyl C., 1993, *Chrematonimy*. [w:] *Encyklopedia kultury polskiej XX wieku*, t. 2: *Współczesny język polski*, red. J. Bartmiński, Wrocław, s. 439–444.
- Kosyl C., 1998, *Nazwy własne w literaturze pięknej*. [w:] *Polskie nazwy własne. Encyklopedia*, red. E. Rzetelska-Feleszko, Warszawa – Kraków, s. 363–387.
- Książek-Bryłowa W., 2004, *O tytułach fraszek Wacława Potockiego*. „Poznańskie Spotkania Językoznawcze”, t. XIII, s. 47–54.
- Markiewicz H., 1964 (druk 1965), *Tytuły Żeromskiego*. Prace Polonistyczne, seria XX, s. 187–192.
- Markiewicz H., 2003, *Tytuły dzieł literackich*, [w:] *idem, Zabawy literackie dawne i nowe*, Kraków, s. 16–38.
- Martuszevska M., 1977, *Tytuły powieściowe*. „Ruch Literacki”, z. 2, s. 137–146.
- Mikołajczak S., 1990, *Składnia tekstów naukowych, dyscypliny humanistyczne*. Poznań.
- Miodek J., 1981, *Tytuł w tytule jako środek stylistyczny*. „Rozprawy Komisji Językowej Wrocławskiego Towarzystwa Naukowego”, t. XII, s. 121–129.
- Mrózek R., 1998, *System onimiczny i jego subsystemy*. [w:] *Najnowsze przemiany nazewnictwa*, red. E. Jakus-Borkowa, K. Nowik, Warszawa, s. 11–19.
- Mrózek R., 2004, *Nazwy własne jako przedmiot badawczy onomastyki*. [w:] *Nazwy własne w języku, kulturze i komunikacji społecznej*, Katowice, s. 9–19.
- Okoniowa J., 1999, *Język werbalny w sztukach pięknych (O tytułach w polskiej sztuce w latach 1950–1994)*. [w:] *O kształcie języka. Studia i rozprawy*, red. B. Wyderka, Opole, s. 161–172.
- Ożdżyński J., Surowaniec J., 2000, *Teoria i praktyka terminologii logopedycznej*, Kraków.
- Pichota M., 1992, *O tytułach dzieł literackich w pierwszej połowie XIX wieku*. Katowice.
- Pietruszewska-Kobiela G., 1993, *Tytuły i incipity utworów Haliny Poświatowskiej*. [w:] *Onomastyka literacka*, red. M. Biolik, Olsztyn, s. 351–355.
- Pisarek W., 1966, *Tytuł utworu swoistą nazwą własną*. Zeszyty Naukowe Wyższej Szkoły Pedagogicznej w Katowicach. Prace Językoznawcze, t. III, s. 67–81.
- Pisarek W., 1967, *Poznać prasę po nagłówkach*. Kraków.
- Pisarek W., 1969, *Tajemnice nagłówków prasowych*. [w:] *Język polski. Poprawność – piękno – ochrona*, Bydgoszcz, s. 59–69.
- Rachwałowa M., 1986, *Charakterystyka leksykalna języka naukowego humanistyki (metodą reprezentacji statystycznej)*. [w:] *Studia językoznawcze. Streszczenia prac doktorskich*, t. XI: *Polskie słownictwo i słowotwórstwo*, red. W. Boryś, Wrocław, s. 7–49.
- Rachwałowa M., 1986, *Słownictwo tekstów naukowych*. Wrocław.
- Skowronek B., Skowronek K., 2003, *Ideonimy polskich filmów fabularnych (1947–2002)*. [w:] *Metodologia badań onomastycznych*, red. M. Biolik, Olsztyn, s. 601–628.
- Skowronek K., 2000, *Między Bluszczem a Cosmopolitan. Tytuły polskich czasopism kobiecych XX wieku*. „Onomastica”, t. XLV, s. 269–289.
- Skowronek K., Rutkowski G., 2003, *Media i nazwy*. Kraków.
- Skwarczyńska S., 1954, *Wstęp do nauki o literaturze*, t. I, Warszawa.
- Sobczykowa J., 1987, *O pewnym typie nazw utworów*. „Język Artystyczny”, t. VI, s. 83–96.
- Sobczykowa J., 1989, *Tytuły utworów muzycznych nazywające pozamuzyczne cechy utworu*. „Język Artystyczny”, t. VI, s. 68–82.
- Stanulewicz D., 2002, *Tytuły artykułów prasowych traktujących o języku*. [w:] *O trudnym łatwo*, red. J. Miodek, M. Zaśko-Zielińska, Wrocław, s. 77–86.

- Starzec A., 1984, *Rozwój polskiej terminologii motoryzacyjnej (od początku do 1945 roku)*, Opole.
- Starzec A., 1999, *Atrakcyjność współczesnych tekstów popularnonaukowych*, [w:] *Dyskurs naukowy – tradycja i zmiana*, red. S. Gajda, Opole, s. 283–288.
- Starzec A., 1999, *Współczesna polszczyzna popularno-naukowa*, Opole.
- Stoberski Z., 1977, *Prace UNESCO i ISO nad terminologią naukową i techniczną*, „Poradnik Językowy”, z. 1, s. 10–18.
- Stoberski Z., 1980, *Terminologia ogólna i umiędzynarodawianie neologizmów naukowych*, „Przegląd Humanistyczny”, z. 3, s. 95–108.
- Stoff A., 1975, *Funkcja tytułu w dziele literackim*, Acta Universitatis Nicolai Copernici. Filologia Polska, t. XI, s. 3–17.
- Wojtak M., 1999, *Dyskurs asekuracyjny w dyskursie naukowym*, [w:] *Dyskurs naukowy – tradycja i zmiana*, red. S. Gajda, Opole, s. 139–146.
- Wróblewska V., 2001, *Nazwy gatunkowe w tytułach utworów lirycznych (rekonesans)*, Acta Universitatis Nicolai Copernici. Filologia Polska, t. LIV: *Literatura*, s. 111–129.
- Zarębina M., 1983, *Słownictwo polskiej dyskusji naukowej. Analiza statystyczna*, „Zbornik za filologiju i lingvistiku”, t. XXVI/2, s. 53–63.
- Zarębina M., Rachwałowa M., 1980, *Zapożyczenia w polszczyźnie pisanej*, „Socjolingwistyka”, t. III, s. 181–193.
- Żarski W., 2002, *Nagłówek prasowy jako przedmiot lingwistyki*, [w:] *O trudnym łatwo*, red. J. Miodek, M. Zaśko-Zielińska, Wrocław, s. 67–76.
- Żydek-Bednarczuk U., 2003, *Strategie językowe w tytułach dyskursów naukowych*, [w:] *Śląskie studia lingwistyczne*, red. K. Kleszczowa, J. Sobczykowa, Katowice, s. 217–226.
- Żydek-Bednarczuk U., 2005, *Wprowadzenie do lingwistycznej analizy tekstu*, Kraków.

Notes on Titles of Scientific Papers

Abstract

The paper brings a description of structures and functions of titles of scientific papers. Linguistic material are excerpts from the periodical “Polonica” (vol. I–XXIV/XXV) published since 1975 by the Institute of Polish Language belonging to the Polish Academy of Sciences in Cracow. Titles, occurring directly after the surnames of the authors and typographically distinguished from texts of papers, fulfill delimitative and informative functions first of all. They are the shortest summaries of papers. They also represent the texts outside. Titles of papers in “Polonica” are different in respect of the length, they consist of one to twenty three words (the most often 6–8 words). The level of complexity depends on minuteness of detail of a subject. Sentence words dominate, decided majority of indicative structures, exceptionally interrogative ones. Together with a strong tendency to unconventional character recurrence of definite wording can be seen. Titles confirm typical for scientific style outer form of contacts between the sender and the receiver. Filling titles with foreign words, with both universal scientific and linguistic terminology is typical. Considering the subject matter nouns occur more frequently than

other lexical items: *analiza* (*analysis*), *interpretacja* (*interpretation*), *jednostka* (*item*), *nazwa* (*name*), *struktura* (*structure*), *system* (*system*), *tekst* (*text*), *typ* (*type*), where *język* (*language*) is used the most frequently; from among terms naming parts of speech *czasownik* (*verb*) and *przymiotnik* (*adjective*) are met the most often and from among adjectives *polski* (*Polish*) as well as *językowy* (*linguistic*), *leksykalny* (*lexical*), *semantyczny* (*semantic*), and *składniowy* (*syntactic*) are frequent. The vocabulary reflects a special character of “Polonica” – a yearly publication assuming papers considering synchronous description of the Polish language will predominate.